

„Amikor a gyermek odaülhet a mama mellé...”

A család szerepe, különösen az egyén szempontjából, minden korban, minden társadalmi rendben rendkívül fontos volt. A családok nemcsak a fizikai és gazdasági szükségletek kielégítését szolgálják. A család, az intim kapcsolatok léte az ember biológiai szükséglete. Dr. Vajda Zsuzsanna pszichológussal, a JATE Pszichológia Tanszékének vezetőjével egybekeltem eme egészen különleges társasági alakzatról, valamint közösségi életéről és a viselkedésstratégiáiról beszélgetünk.

● Hogyan definiálják ma a család fogalmát?

– Manapság szocio-biológiai meghatározásokkal találkozunk. Azért nehéz a definíció, mert a család bizonyos értelemben együtt változik a társadalommal. A mostani változás pedig különlegesen nagy.

● Úgy érte, hogy a rendszerváltástól számított változás?

– Nem. A hatvanas-hetvenes évektől számított változás, amikor is minden társadalmi intézmény óriási erőzónak esik áldozatul. A társadalmi intézményekből való generális kiábrándulás a hatvanas évek diákmozgalmi idején kezdődött, de eszmileg talán hamarabb, a második világháború után. Csak éppen akkor a korábbi világrend utóhatása és a gazdasági fellendülés késleltették az általános kiábrándulást.

● Ön szerint milyen a mai magyar társadalom, azon belül is a családok közösségadata?

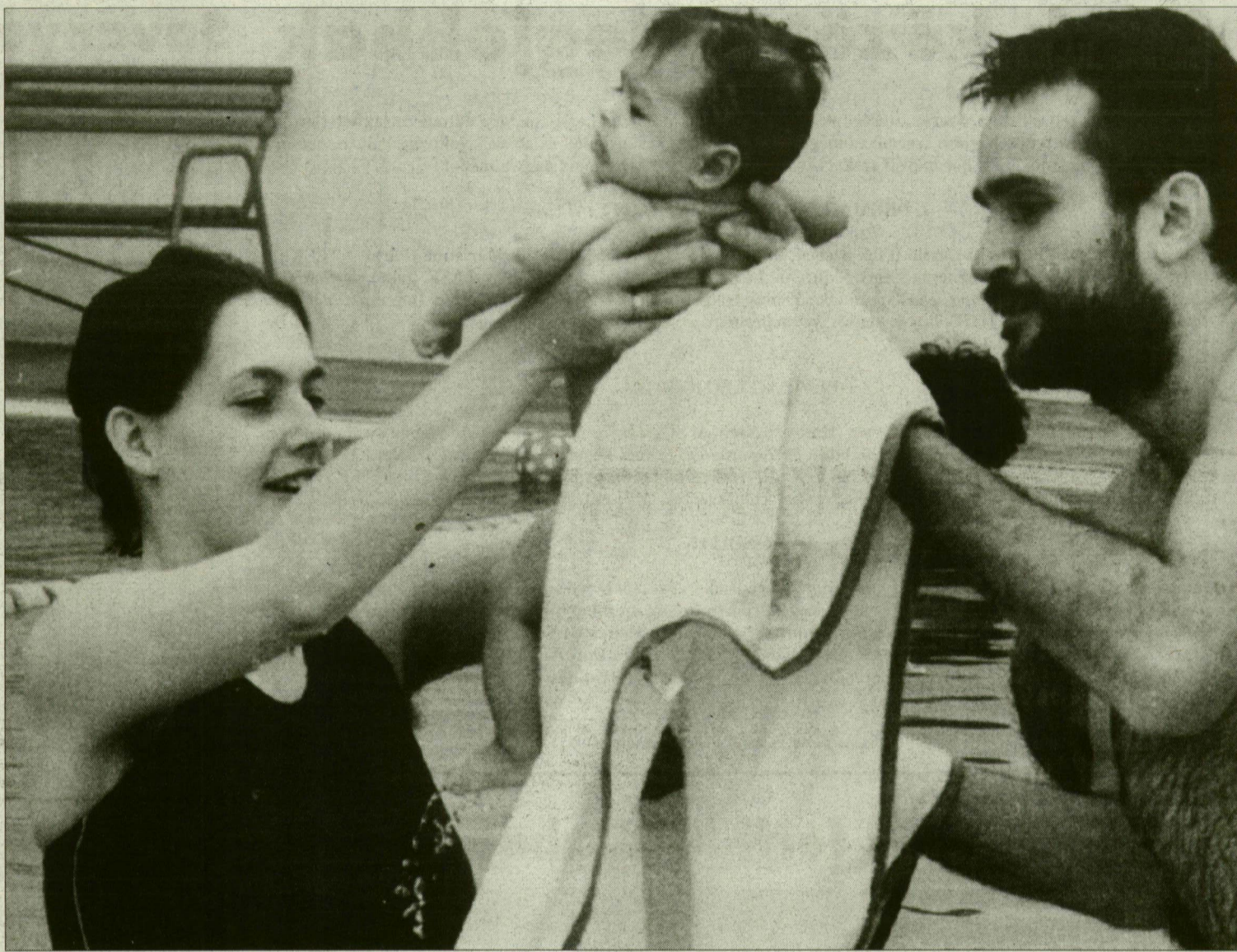
– Én úgy látom, hogy nagyon gyenge.

● Ez minnek a számlájára írható?

– Ezt sok ágon lehet követni. Az egyik, a normatív rendszerek meggyengülése. Ha az emberek nem hisznek a törvényekben és szabályokban, s azokat nem tartják be, akkor még kevésbé tartják be az intim társasági szabályait. Mindannyiunknak vannak elménei permanens későkről, ígéretüket be nem tartó, megbízhatatlan emberekről. Nos, ez az intim kapcsolatoknak borzasztóan árt, hiszen azoknak az a lényege, hogy feltétel nélkül bízhatók valakiben. Ma azt tapasztalja az ember, hogy egyre kevésbé bízik bárki bárkiben. Ebben a furcsa paranoid légkörben kiszámíthatatlan a másik viselkedése. Ez szüli azt a nagyfokú bizalmatlanságot, ami aztán belemar az intim kapcsolatokba. Úgy látom, hogy ez már a fiatalok párszerveződésein, illetve párkapcsolatain is érződik, hiszen egyre kevesebben kötnek házasságot, akik meg kötnek, azok közül sokan elválnak, bár a válásokkal kapcsolatos problémák sok egyéb okra is visszavezethetők. Az egyik nyilván a szexualitás, a férfi-női viszony problémái napjainkban, amit tanítványaimnak legtöbbször azzal szoktam jellemezni, hogy egy kort nagyon világosan kifejeznek az ideáljai.

● Az ezredforduló tájkán kik tartoznak a fiatalok eszményképei közé?

– Itt van mindjárt egy nemtelen, önmagát angyalnak maszkírozó, külsejének megváltoztatására óriási

Csecsemő – szerető környezetben. (Fotó: Miskolczi Róbert)

Kenyér és szeretet

E világon két dolog irányítja az embert: a kenyér- és szeretetvágy – mondta volt Benyik György teológus, a Hitstudományi Főiskola professzora egyik előadásán. Az ókori görögök a szeretetnek három fő típusát különböztették meg: a filia, anya-gyermek közötti bensőséges viszonyt, az erosz, barátok és barátnők közötti spontán vonzalmat, úgy is mondhatnánk, rokonszenvet, míg az agapé, keresztényi szeretetet jelzett. Mára az eldurvult társadalmakban a filia és az erosz leértékelődött, az agapéra pedig képtelenek az emberek. A teológus szerint ez a veszély a ma-

gyar társadalmat is fenyegeti, mármint az, hogy az agapé személytelenné, a filia és az erosz pedig üldözendővé válik. Már így is a lelki, illetve érzelmi nevelés háttérbe szorult az észbeli és a testi neveléssel szemben.

A gyermekeknek nincs például „szótáruk” a bűnre, az értékre és az erényre. Ez akkor derült ki számára, amikor gyóntatta őket. Benyik György véleménye szerint az értékmentés és értéktelen-mértékeltelen kapcsolatában önkritikus és következetes viszonyt kell kialakítani, mert a gyermekek fejében már tartós a zűrzavar...

A Családsegítő Közösségi Ház vezetője, Zomboriné Botás Mária elmondta: ma már nagyon sok család vallja a hajléktalanságok „csak a mai napot éljük túl” ars poeticáját.

A Keresztöltés utcai családsegítő központi szociális és mentális alapellátás nyújt az arra rászorulóknak.

Amikor négy évvel ezelőtt beindították a házat, úgy tervezték, hogy a prevencióra építenek, de már akkor is bekopogtattak az ajtón krízis helyzetbe jutott családok. Az azóta eltelt időben ez csak fokozódott.

A családsegítő központi szakemberekből álló teamje éves szinten körül-

Túlélni

belül kétszáz családdal tart hosszabb-rövidebb ideig kapcsolatot.

A legtöbbször egzisztenciális problémáik miatt keresik fel a házat – mondotta Zomboriné –, de a beszélgetések folyamán felszínre kerülnek a lelki bajok is: az, hogy az apa alkoholistá, a gyermek drogozik, a feleség, netán a gyermek szexuális zaklatásnak van kitéve. A családterápia helyett inkább az egyéni kezeléseket kerülnék előtérbe az intézményben.

Ennek két oka van: 1. az előbbi rendkívül pénzi-

mentes, 2. a problémával jelentkező nem szívesen vonja be családtagjait. A közösségi házból iskolázottságukat tekintve zömében középfokú végzettségű, harminc-ötven éves nők jelennek meg. De a skála rendkívül széles, hiszen megfordult már a házban munkanélküli értelmiségitől kezdve hajléktalanig mindenki.

Az utóbbi időben a nyugdíjasok és rokkantnyugdíjasok is egyre többször keresik fel Zomborinékat. Az első években fele-fele arányban kértek segítséget és információt teljes, illetve csonka családok tagjai. Ma ez az arány negyven-hatvan százalék.

Sz. C. Sz.

Berkes Miklósné nyugdíjas pedagógus, aki harminckilenc évet töltött gyermekek között, teljes mértékben egyetért a Csáth Géza által leírtakkal, miszerint a szülőnek és a tanítónak nem az a kötelessége, hogy a kegyetlen életnek, a könyörtelen realitásnak neveljen, hanem az, hogy megtanítsa az élet elviselésére. Véleménye szerint azzal, hogy az anyákat kenyérkeresővé tették, felborult a hagyomá-

Otthon, egyedül

nyos családmódel, melynek a gyermekek látták kárát. Az anyaszerepből kiközöklő nő túróképeségének csökkenésével a harmónia is ellilani látszik a családokból. Ezt mutatja a válások, a csonka családok számának növekedése. A viselkedés és a szokásrend kialakításának elsődleges színtere a család; a gyermeke-

velést az iskola nem pótolhatja. Berkes Miklósné hosszú évek tapasztalata alapján állítja, hogy a gyermektársadalom hű tükrö a felnőtt társadalomnak. Igaz, a gyermekek még mindig őszintebbek, nyitottabbak és szolidárisabbak egymással, mint a felnőttek, de az anyagias szemlélet, s az ehhez kapcsolódó visel-

kedésforma már náluk is megtalálható. Látnak, tapasztalják, hogy a család egzisztenciális helyzetének romlásával a szülők életének középpontjába a pénz-hajhászás került, minek következtében a gyermekek sokat vannak otthon egyedül. A faradt szülők pedig az együttléttel során inkább a könnyebb ellenállás felé

hajóznak: a kommunikációt nem a beszélgetések, hanem a tévé és a videó jelentik. A gyermekek szókincsének szűkülése egyebet mellett ennek is betudható, s annak is, hogy ma már nagyon kevés országban tanulnak a magyar nyelvet és irodalmat. Mindemellett Berkes Miklósné hiszi, amit Csáth is, hogy a nevelés legelső és egyetlen szabálya a gyöngegség és a türelem.

Sz. C. Sz.

pénzeket áldozó figura, Michael Jackson. Ő az aktuális férfiideál egyiké. Sokatmondó tény, nem? Többet elárul, mint hat kötet szociológiai tanulmány. A másik ideál a felfújott izmú szuperhős, Arnold Schwarzenegger. Persze, a nőkben is olyan ideálok léteznek, akik mindennél távolabb vannak a valódi élettől. Például a száznál is több centiméter magas mulatt manóken... Mit mondjak, nem kell ah-

hoz nagyon elmélyedni a dolgokban, hogy az ember érezze, súlyos zavarok vannak a férfi-női szerepek eszméi megfogalmazása, és természetesen a gyakorlat, a kapcsolatok területén.

● Mire vezethet a nagyfokú bizalmatlanság? Érzelmi elsivárosodás? Lelki egyedülléthez?

– Azt hiszem, hogy a bizalomvesztés valamilyen mindannyiunk számára evidens élmény. Ön nem így érzi? A

családtagok, a kollégák, a régi barátok már korántsem bíznak úgy egymásban, mint régebben. Állandóan azt lesük, hogy milyen érdekeltége van a másinak a dolgokban, mert attól talán kiszámíthatjuk, mit fog cselekedni. Mivel nem vállalunk elköteleződést a szabályok mellett, mindig szituatív próbálunk viselkedni.

! Volt-e a korábbi időszakokban szigorú és kizárólagos erkölcsi kódex?

– Ez nagyon érdekes kérdés. Korábban, például a második világháború előtt, jóval szigorúbban ítélték az emberek, de mindig volt erkölcsi kihágás. Igaz, nem annyi, mint napjainkban. Gyermekkor-történeti interjúkat készítettem a közelmúltban. Az egyik beszélgetőpartneremről, egy nyolcvanvalahány éves néniről például – aki egyébként tisztos polgári családból származott – kiderült, hogy tizen-

nyolc esztendő korában összeszúrta a levét egy családossal emberrel, amiből gyermeke is született. De az akkori normaszegésekre határozottan és egyértelműen reagált a környezet. Így ezeknek a dolgoknak más lett a kimenetele. Esetünkben a leányt elvette a családossal ember. Igyekeztek tehát visszatérni a normaszegéseket valamilyen útra. Most már azt sem tudjuk, hová terelgessük őket. Az Egyesült Államok-

ban az elmúlt években kétszer annyi tinédzser korú lány szült, mint a nyugat-európai országokban. Normaszegésnek minősül vajon ez az esemény? Hiszen ebben az esetben a dolgot az dönti el, hogyan gondolkodnak a gyermekszülésről ezek a lányok. Mert ugye az nem kétséges, hogy az USA-ban mindenféle fogamzásgátló és felvilágosító eszköz rendelkezésre áll. Nem lehet feltételezni, hogy nincs jelen a szándékosság.

● Buda Béla szerint mások megértésének képességét édesanyáknak köszönhetjük. Azt mondja, hogy az ember gyermekkorában édesanyjától megkapja az egész életre szóló érzelmi készséget. De mintha ez az empatikus képesség, a tolerancia nem működne olyan jól manapság.

– Hiába tanítja az édesanya szóval, tettekkel és viselkedéssel a gyermekét a megértésre, ha ő a különböző szituációkban mindig mást és mást tapasztal. Úgy vélem, sajnos, az anyai utóvaló nem egy életre szól. Inkább azt mondhatnánk, ha nincs szerető környezet az első hónapokban, akkor nagy az esély, hogy később sem alakul ki a kötődés képessége. De hiába van nekem egy viselkedés stratégiám, ha sosem válik be, akkor én húzom a rövidebbet, nem? Hiába szeretett és tanított engem az anyukám a bizalomra és emberszeretetre, éppen ha jól tudok alkalmazkodni, akkor nem fogom azt a stratégiát továbbvinni olyan helyzetekben, ahol nem működik. Mert vagy hülyének néznek, vagy pedig mindig vesztes leszek minden helyzetben. Okosabb ember előbb-utóbb feladja...

● Ön szerint mennyire fontosak egy család életében a hagyományok, a ritusok?

– A hétköznapi ritusok, hagyományok hallatlanul fontosak egy család életében. Tudom, a hétköznapi szokások, rituálék érzelmi energia befektetést igényelnek, de semmilyen körülmények között sem szabad ezeket feladni. Lehet, hogy nem mindig alakul ki például a vacsoránál kedves és meleg hangú beszélgetés, de ha nem vacsorázik együtt a család, akkor biztos, hogy semmilyen sem alakul ki. Rengeteg szülő panaszkodik arról, hogy a gyermeke nem mondja el, mi történt az iskolában. Ehhez meghitt együttléttel kell, amikor a gyermek odaülhet a mama mellé, mert ha ez nincs, akkor csak faggatózás lesz a dologból. A beszélgetésnek légköre kell, hogy legyen. Ez az, amit megadnak a családi rituálék. Egyebek mellett erre jók az ünnepek, hogy kisebb-nagyobb feszültségeket megoldjanak. Egyébként a rituálék is egyfajta szabályszerűségek, amelyek kiszámíthatóvá teszik a dolgokat. Szerintem ez az, ami az embereknek mérhetetlenül hiányzik a mai világban. Annyira, hogy az alkalmazkodóképességüket is végképp próbára teszi. És nemcsak nálunk, hanem a gazdag országokban is. Úgy látszik, a gazdaság egy ponton túl nem hozta el a harmóniát és a boldogságot.

Szabó C. Szilárd